

*Jan Czechowski**

Kraków

Kalos kagathos, czyli o wartościach osobowych w sporcie

Piękno i dobro są podstawą wychowania przez sport – ideałem, według którego człowiek może wypracować w sobie respektowanie obowiązujących zasad, panowanie nad sobą, roztropność, wytrwałość i odwagę. Sportowcy (zawodowi i amatorzy) winni pracować – jak to się powszechnie przyjmuje – nad swym ciałem, ale nie powinni zaniedbywać rozwoju w zakresie własnej moralności. Tytułowe piękno i dobro łączą się jako harmonijna całość w osobie ludzkiej. Moralność człowieka, jego szlachetność i godny sposób bycia stają się niewątpliwie zatem piękne i pociągające, stanowiąc jednocześnie przykład do naśladowania dla tych, którzy trafnie odczytują sens takiego postępowania. Szczególna odpowiedzialność bycia przykładem dla innych ciąży na ludziach sportu, których często podziwia i oklaskuje szeroka publiczność. W aktywności sportowej możemy więc doszukiwać się sposobu osiągnięcia i realizowania wspomnianych cnót. Coubertinowskie idee olimpizmu dobrze korespondują z owym ideałem wychowania. Wśród nich wymienia się takie wartości osoby ludzkiej, jak: rozwój fizyczny i duchowy sportowca, uczciwość, chęć stawania się – dzięki systematycznej pracy – lepszym, bycie tolerancyjnym (szanowanie drugich), równość ludzi.

Zgodnie z Schelerowskim porządkiem wartości przyporządkować możemy sportowcom i ludziom sportu znamienne dla kalokagatii jakości: przyjemność, radość życia, siła fizyczna, sprawność i sprężystość ciała, harmonia, pokój, honor, uczciwość, życie pełne wrażeń. Zgadniają się one

* Dr Jan Czechowski jest adiunktem w Zakładzie Pedagogiki, w Instytucie Nauk Społecznych Akademii Wychowania Fizycznego im. B. Czecha w Krakowie.

w większości z główną przesłanką olimpizmu, mianowicie zasadą *fair play*, która odwołuje się do podmiotowych interakcji opartych na wolnym wyborze i właściwym systemie wartości.

Piękno cielesności, zdrowie w kontekście dobra

Zdrowie, sprawność, uroda, piękno przedstawione są w pracy Zbigniewa Dziubińskiego jako pewien kierunek i cel w sporcie. Niewątpliwie jednak ten sam ruch fizyczny (w ramach na przykład sportu masowego) podejmowany bez umiaru często szkodzi zdrowiu i przyczynia się do nieszczęść. Rozważając samo pojęcie piękna (*kalos*) jako celu aktywnej cielesności, Józef Lipiec¹ wskazuje na trzy główne płaszczyzny jego przejawów: 1. piękno indywidualnej postaci człowieka, 2. piękno jego akcji (harmonii, ruchu), 3. piękno wydarzenia sportowego (meczu, turnieju, spektaklu). Elementy te także zdają się pięknieć w strukturze pięknej całości. Obecna w sporcie wartość, jaką jest cielesność człowieka, mocno wiąże się z takimi wartościami osoby, jak: zdrowie, pełnia i szczęście życia, estetyka ciała, wartości etyczne – regulacje w aksjosferze (prawne, obyczajowe, religijne)².

Praca Zbigniewa Dziubińskiego ukazuje także interesującą z punktu widzenia podjętego tematu prawdę, iż ciało, będące wartością każdej osoby, w sporcie przybiera nową jakość³. Człowiek bowiem dzięki szeroko pojętej kulturze fizycznej może być nie tylko „zadomowiony” w ciele (w pełni dysponuje nim), ale także aktualizuje i manifestuje w niej swoje organiczne i psychiczne dyspozycje (koryguje i panuje jednocześnie nad swoim ciałem). Na rozwój i kształtowanie się ciała osoby wpływa jego własna aktywność fizyczna, trening, dzięki którym modeluje on swoje ciało w wybranym kierunku czy systematycznie poprawia sportowe wyniki.

O zależności wartości zdrowia i piękna moralnego – dobra – Andrzej Pawłucki⁴ pisał, iż w ujęciu etycznym troska o zdrowie – jako czyn sam w sobie – nie jest jeszcze dobrem. Staje się nim wówczas, gdy podjęta jest z intencją życia dla dobra drugiego człowieka. Warto pomnażać swoje zdrowie, uprawiając na przykład sport, by służyć drugiemu człowiekowi (przy-

¹ J. Lipiec, *Sport w perspektywie filozoficznej i teologicznej*, w: Z. Dziubiński (red.), *Sport jako kulturowa rzeczywistość*, Warszawa 2000, s. 46.

² Tamże, s. 48.

³ I. Bittner, A. Bryk, *Ciało w optyce teorii i poezji*, w: Z. Dziubiński (red.), *Sport jako*, s. 72 i 74.

⁴ A. Pawłucki, *Pedagogiczne i etyczne aspekty sportu*, w: Z. Dziubiński (red.), *Sport jako*, s. 301.

kładem może być tu osoba Jana Pawła II i jego prozdrowotne działania, by nieść dar miłości z siebie). Moc realna ducha miłości jest tym większa, im ciało fizyczne zdrowsze. Dobro bezosobowe pomniejsza sensowność wysiłku prozdrowotnego. Niedorzecznością stają się takie działania człowieka, które podejmowane dla zdrowia (jak to ma miejsce często w sporcie) motywowane są jedynie chęcią osiągnięcia dobra indywidualistycznego. Nie mówimy tu o wartości piękna i dobra osoby ludzkiej, ale o fanatyzmie prozdrowotnym – w kolektywie, lub prozdrowotnym witalizmie – w egoizmie.

Powyższe pojmowanie zdrowia, które jest wartością każdej osoby (zwłaszcza wśród ludzi sportu wydaje się koniecznością), w odniesieniu do piękna moralnego znajduje swój prawdziwy sens jedynie w byciu dla drugich i udzielaniu zdobywanych sił i kondycji w służbie innym. Dbałość o własne zdrowie i wysiłek w chronieniu go są w pełni piękne i dobre jedynie wtedy, gdy zostaną skierowane nie na siebie, ale na kogoś drugiego. Piękny pod względem zdrowia człowiek staje się wówczas człowiekiem pięknym ze względu na realizowane dobro moralne.

Jerzy Kosiewicz w zbiorowej pracy Z. Dziubińskiego⁵ w kontekście wartości osobowych w sporcie – zwłaszcza dotyczących moralnego dobra – głosi interesujący pogląd, iż zasady *fair play* nie można traktować jako najwyższej wartości w sporcie. Podobnie jak w religii najwyższą wartością jest bowiem Bóg, a moralność, nakazy, zakazy, oceny, wzory mają charakter instrumentalny; tak w sporcie najwyższą wartością nie są zasady moralne, lecz człowiek, dla którego potrzeb biologicznych i kulturowych został powołany do życia sport. Jest on twórcą, uczestnikiem i odbiorcą aktywności sportowej. Drugorzędną wartością są tu reguły i zasady rywalizacji sportowej.

Osoba zatem jako wartość najwyższa w sporcie wyprzedza nie tylko takie wartości, jak: wynik zawodów, uzyskana nagroda, medal, prestiż społeczny, przejście do historii, sława, ale także same zasady *fair play*, ustanowione reguły, rywalizację sportową i moralność, które mają za zadanie służyć dobru człowieka, a nie być traktowane jako cel autoteliczny.

Wartości osobowe ludzi sportu

Wielu autorów wiąże ze sportem takie wartości osobowe, jak: przyjemność, osobiste doświadczenie, przygoda, ryzyko, kontakt społeczny, potrzeba akceptacji, osobista wolność i zadowolenie, które to wartości mogą integrować ludzi w aktywności sportowej. Do listy wartości, mających charakter

⁵ J. Kosiewicz, *Czy zasada fair play jest najwyższą wartością sportu? Nowe ujęcie*, w: Z. Dziubiński (red.), *Sport jako*, s. 321.

tytułowych: *kalos kagathos*, dołączyć możemy: odpowiedzialność uczestników gry sportowej, troskę o dobre samopoczucie własne i innych, dążenie do sukcesu na jak najwyższym poziomie, przestrzeganie reguł gry, samokontroli zachowania przy sukcesie lub porażce⁶.

Do wartości osobowych w sporcie dodać możemy za Andrzejem Potocim⁷ również:

- roztropność, która pomaga rozpoznać dobro moralne i uniknąć zła. Przeciwstawia się ona lekkomyślności, brawurze, lenistwu i opieszałości, które to w sporcie mogą uniemożliwić jakikolwiek sukces czy zdobycie medalu;
- sprawiedliwość to inna z cnót, dzięki której zawodnik oddaje każdemu to, co mu się należy. Dotyczy to także sędziów faworyzujących niestety nieraz jedną z drużyn kosztem jej przeciwnika;
- umiarkowanie zaś jako cnota samoopanowania uczy na przykład, aby tyle trenować, jeść czy odpoczywać, ile trzeba;
- męstwo, które wiąże się z cierpliwością czy stałością w działaniu bez zniechęcenia, kieruje sportowca do walki przeciwko zagrażającemu złu i w dążeniu do trudno osiągalnego dobra, jakim jest na przykład uczestnictwo w olimpiadzie.

Wartości z obszaru dobra i piękna w stosunku do człowieka opierają się, jak akcentuje w zredagowanej przez Z. Dziubińskiego *Antropologii sportu* Mirosław Mylik⁸, na możliwościach ludzkiego rozumu i woli. Nie można bowiem nazwać sportowcami szybszego od nas geparda czy silniejszego słonia, ponieważ zwierzęta nie są zdolne do zdobywania usprawnień duchowych, przynależnych *stricte* człowiekowi. Podobnie człowieka, niekierującego się w dostateczny sposób rozumem w swych poczynaniach sportowych, nie można uznać w pełni za sportowca, lecz za „mięśniaka” i „bezmózgowca”, gdyż zabrakło mu właśnie owych sprawności ducha ludzkiego.

Swoistą dyspozycją człowieka, dzięki której reguluje on swoje zachowania, postawy i wysiłki w celu realizacji pewnych zamierzeń i działań, jest – zgodnie z treścią zapisaną powyżej – wola. Jej wyrazem jest odwaga, wytrwałość, konsekwencja. Stanowi ona zatem podłoże i czyni możliwym osiągnięcie wartości przez osobę, która na swej drodze życiowej napotyka wewnętrzne lub zewnętrzne przeszkody.

⁶ Por. Z. Żukowska, R. Żukowski, *Spoleczno-wychowawcze wartości idei fair play w sporcie dla wszystkich*, w: Z. Dziubiński (red.), *Sport jako*, s. 229 n.

⁷ A. Potocki, *Sport i cnoty moralne*, w: Z. Dziubiński (red.), *Wiara a sport*, Warszawa 2000, s. 179–183.

⁸ M. Mylik, *Uwagi o sporcie i o człowieku*, w: Z. Dziubiński (red.), *Antropologia sportu*, Warszawa 2002, s. 102.

Przywołując problem przeszkód, trudności, przeciwności, warto za Zdzisławą Wyżnikiewicz-Kopp przypomnieć, iż stawiane zawodnikowi wysokie wymagania rodzą często wrażenie niemożności ich wykonania. W celu ich spełnienia potrzebna jest mobilizacja wszystkich sił i zmagañ związanych z przewycięzeniem lęku i zmęczenia. Owo przewycięzenie trudności jest niezbędne w rozwoju dalszych umiejętności, przekonaniu się o własnych możliwościach i nabraniu pewności siebie oraz doznaniu uczucia radości z pokonania oporów wewnętrznych i zewnętrznych – trzeba jednak chcieć je wykonać. Okazuje w kształceniu woli to ćwiczenia wymagające wielokrotnych powtórzeń. Trening wolicjonalny jest szczególnie owocny w obliczu wysiłku w warunkach zmęczenia. Z perspektywy wychowawczej należy podopiecznych przekonywać do pracy nad sobą i do przewycięzania trudności. Osiąga się to przez stawianie realnych celów, które muszą być zarysowane perspektywicznie i etapowo (im młodszy wiek wychowanka, tym bliższe cele należy stawiać przed nim)⁹.

Poruszając problematykę wartości osobowych, zwłaszcza w odniesieniu do młodych sportowców, nie sposób pominąć pojęcia *fair play*. Zasada ta określa w powszechnym rozumieniu walkę o zwycięstwo, lecz nie za wszelką cenę, bezdyskusyjne przyjmowanie orzeczeń sędziowskich, uczciwość, bezpośredniość oraz zachowanie nieugiętej, praworządnej postawy nawet w wypadku, gdy inni nie przestrzegają wymagañ *fair play*. Zawodnik musi zatem odznaczać się szacunkiem dla kolegów z zespołu, szacunkiem dla przeciwnika, niezależnie od tego, czy się wygrywa, czy też przegrywa, i uznaniem go jako niezbędnego partnera w osiągnięciu nadrzędnych ideałów sportu, szacunkiem dla sędziego, okazywanym w dążeniu do współpracy z nim w czasie zawodów i poza nimi¹⁰.

Wartości osobowe, takie jak rzetelność i uczciwość, szczególnie wyraziście precyzują się w życiu zespołowym, na którym sport jako rzeczywistość społeczna się wznosi. Mobilizuje się tu do pracy słabych i doskonalenia się dobrych.

Rozwój fizyczny człowieka

Sprawność fizyczna plasuje się także wśród wartości osobowych, które są szczególnie cenne, a niejednokrotnie niezbędne w podejmowanej aktywności sportowej. Przejawia się ona w wytrzymałości, sile, szybkości i ich po-

⁹ Z. Wyżnikiewicz-Kopp, *Sport w rozwoju i wychowaniu dzieci i młodzieży (wychowanie, trening, selekcja)*, Szczecin 1986, s. 29.

¹⁰ Tamże, s. 30 n.

wiązaniach oraz koordynacji i umiejętnościach ruchowych. Tempo rozwoju najważniejszych cech sprawności fizycznej w zależności od płci i wieku antropodzy wyjaśniają na podstawie tempa rozwoju właściwości charakterystycznych dla biologicznych okresów rozwojowych. Rozwój sprawności fizycznej jest stymulowany poprzez odpowiedni dobór środków ruchowych oraz gier i zabaw oraz wprowadzenie nowoczesnych pomocy dydaktycznych i osiągnięć badań naukowych. Bez wątpienia trening jest silnym czynnikiem środowiskowym wspierającym rozwój fizyczny¹¹.

Sport, a także zajęcia wychowania fizycznego, w osobie podejmującej aktywność na tym polu zdaniem Franciszka Makurata:

- formują pozytywne cechy moralno-społeczne i charakterologiczne;
- wytwarzają postawy i nawyki higieniczno-zdrowotne, a zwłaszcza umiejętne korzystanie z takich czynników, jak ruch, powietrze, woda, słońce, teren;
- rozwijają inwencję twórczą, poczucie piękna, harmonii, rytmu;
- wdrażają do samodzielności, samooceny i samokontroli;
- przysposabiają do właściwej korelacji między rozwojem somatycznym i motorycznym a rozwojem umysłowym;
- rozwijają wrażliwość na piękno przyrody oraz wdrażają do jej ochrony i dbałości o jej naturalne środowisko¹².

Przeżywanie przyjemności i zabawy stanowi główny cel, dla którego młodzi chcą uczestniczyć w rozgrywkach sportowych. Wartości te skutecznie zachęcają do działań sportowych. Zwłaszcza u osób bardziej przekonanych o swoich uzdolnieniach odczuwana przyjemność podczas uprawiania sportu jest większa, niż u zawodników o mniej widocznych uzdolnieniach. Wśród wartości osobowych – swoistych cech woli przejawianych podczas działalności sportowej – wymienić można: wytrwałe dążenie do celu, inicjatywa i samodzielność, zdecydowanie i odwaga, wytrwałość i upór, odporność i opanowanie. Owe zmienne są konieczne w osiągnięciu przez zawodnika właściwego stanu przygotowania do udziału w zawodach¹³.

Zagrożenia płynące ze sportu i rola wychowania

Niestety, udział w zawodach sportowych i dążenie do osiągnięcia osobistego zwycięstwa doprowadzają czasami do wykształcenia się także ujemnych cech charakteru: egoizmu, zarozumiałości, wygórowanych ambicji,

¹¹ Tamże, s. 136 n.

¹² F. Makurat, *Sport, rodzina i szkoła*, Gdańsk 1991, s. 13.

¹³ Tamże, s. 24.

przeceniania swojej osobowości. Dodatkowo postępujący rozwój cywilizacji technicznej powoduje zmniejszenie naszej ruchliwości i odporności psychofizycznej, stąd choroby określane mianem chorób XX wieku, jak: cukrzyca, przedwczesna starość, otyłość, zawały serca i wylewy krwi do mózgu. Niedocenianym czynnikiem profilaktycznym i leczniczym mogłaby być odpowiednia aktywność sportowa, która nie wymaga jakichś specjalnych nakładów i kosztów. Także w profilaktyce samobójstw dzieci i młodzieży istotną rolę mogą odegrać zajęcia sportowe stwarzające odpowiednie możliwości wyżycia się. Niebezpiecznym czynnikiem zaburzającym przystosowanie w szkole o profilu sportowym może być znużenie, które ujawnia się poprzez obojętność, bierność, rozdrażnienie, złość. Sport ukierunkowany nieprawidłowo może przynieść szkody moralne, na przykład: nieuczciwość w walce sportowej, nieposzanowanie przepisów sportowych i orzeczeń sędziego, brak kultury, zaangażowania, brutalność, zarozumiałość, lekceważenie i zawiść w stosunku do współzawodników i przeciwnika. Gry, zabawy ruchowe i turystyka prawidłowo organizowane i realizowane zapobiegają nerwicom z natręctwami i urojeniami, dając poczucie pewności i bezpieczeństwa oraz szybką reakcję i odwagę, a także są okazją do hartowania psychicznego. Sport spełnia ważne funkcje w wychowaniu moralno-społecznym i kształtowaniu osobowości i charakteru. Między innymi kształtuje takie cechy, jak: odwaga, zdecydowanie, samodzielność, wytrwałość, dokładność, umiejętność koncentracji, wysiłku, wiara we własne siły, umiejętność walki z trudnościami i radość z ich pokonywania, zdyscyplinowanie, koleżeńskość, uczciwość, ambicja, pracowitość, obowiązkowość, silna wola oraz umiejętność życia i działania w zespole¹⁴.

Wedle myśli powyższej sport może zaistnieć jako miejsce działań i zachowań chroniących przed złymi, szkodliwymi i niekorzystnymi wpływami. Może być także – niestety – sposobnością do degradacji i zepsucia moralnego, epatując nęcącymi, aczkolwiek krótkotrwałymi i szkodliwymi antywartościami. Stąd potrzeba zaplanowanego i systematycznego procesu kierowania ludźmi młodymi czy niedojrzałymi na ścieżkach aktywności sportowej – aktywności, która z jednej strony może rozwijać człowieka ku Dobru i Pięknu Absolutnemu, z drugiej zaś: zagrażać jego człowieczeństwu, szkodząc mu trwale w wielu aspektach jego życia.

Olimpizm w kontekście Piękna i Dobra

Wartości osobowe w sporcie wyraża pojęcie *kalos kagathos*, które zdaniem Józefa Lipca oznacza osobowość wszechstronną, harmonijnie łączącą

¹⁴ Tamże, s. 27 n.

przymioty ciała, umysłu i charakteru. Według olimpijskiej ideologii sportowej w człowieku należało zaszczyć wartości związane z ludzką cielesnością – ciałem harmonijnym, bogatym w walory prezentacyjne i funkcjonalne. Połączenie harmonii i ciała, i ducha miało tworzyć wzorzec harmonijnego człowieka¹⁵.

Olimpizm według Lipca stanowi przesłanie ideałów, celów i powinności przynajmniej dla tych ludzi, którzy decydują się na związanie choć z jedną z olimpiad. Olimpizm proponuje połączenie walorów fizycznych człowieka i estetyki danych zmysłowych z wartościami moralnymi i ideowymi. Igrzyska olimpijskie uczą prawd, które ściśle łączą się z wartościami osobowymi. Dotyczą one zdaniem Autora tego:

- „że ludzkość jest jednością, choć poszczególni ludzie są różni;
- że różnice koloru skóry, miejsca zamieszkania, przynależności państwowej i światopoglądu są po prostu różnicami pomiędzy ludźmi, a nie między ludźmi, podludźmi i nadludźmi, toteż wszystkich łączy przynależność do jednego gatunku, do jednej rodziny człowieczej;
- że ludzie są różni pod względem przymiotów, to znaczy jedni są szybsi, silniejsi, sprytniejsi od innych, jednak najważniejsze nie jest zwycięstwo lub porażka człowieka z człowiekiem, lecz fakt ich spotkania się i odwaga podjęcia wyzwania;
- że ludzie są uczciwi i trzeba tylko stwarzać im szansę ukazania tej cnoty, bo chociaż nieuczciwością niejedyn człowiek będzie chciał zyskać przewagę nad drugim, to przecież – wedle umowy – nic co zdobyte za wszelką cenę nie jest cenniejsze od gry uczciwej (*fair play*);
- że człowiek nie jest sam ale jest wraz z innymi w nieustępliwej lecz przyjaznej rywalizacji; nie jest sam, bo oglądają go inni zagrzewając do walki; nie jest sam, bo reprezentuje innych, którzy mu życzą wszystkiego najlepszego, jakby sobie samym tego życzyli;
- że ludzie są różni ale równi – jako jednostki i tym samym jako reprezentowane przez te jednostki społeczności – narody, państwa, kontynenty;
- że ludzie potrzebują – jak wody i powietrza – sprawiedliwości, co nie tylko ujawnia się w przysiędze składanej przez sędziów, ale i w pragnieniach sprawiedliwych szans sportowych, sprzętu, przygotowania, warunków do życia w wiosce olimpijskiej;
- że świat człowieka jest wielki i skomplikowany, ale jest też do ogarnięcia na jednym stadionie, gdzie walczą wszyscy zewsząd, dokąd można zresztą trafić z gościnną w czas następnych igrzysk, jest też ten świat skromny i prosty w podstawowych odruchach, gestach i my-

¹⁵ J. Lipiec, *Kalokagatia*, Warszawa 1988, s. 159 n.

- ślach: wszyscy tak samo się cieszą lub smucą, wszyscy tak samo walczą o zwycięstwo, wszyscy podobnie reagują na niepowodzenia;
- że świat człowieka jest piękny w tym, że pięknym jest i wzniosłym jest obraz człowieka walki sportowej¹⁶.

Jako ideał winien nam jawić się człowiek zgodny z naturą, harmonijnie rozwijający swą duchowość i cielesność. Sport bowiem w rzeczywisty sposób zbliża ludzi, narody i łączy klasy społeczne, uczy zasad równości, poszanowania norm wspólnych dla wszystkich, jest szkołą przyjaźni, braterstwa i poczucia wspólnoty¹⁷. Rozwija zatem człowieczeństwo we wspólnotach, narodach i samym człowieku.

Sportowiec – czy piękny i dobry?

Obraz idealnego sportowca, wraz z zespołem szlachetnych i godnych naśladowania cech osobowych, zamieszczony został w jednym z czasopism sportowych. Oto obszerniejszy fragment tego opisu, który w swej treści dobrze oddaje zawartą w temacie *kalokagatię*:

Powinien on odznaczać się karnością i rycerskością oraz być gentlemanem stojącym umysłowo na pewnej wysokości. Sport przyzwyczajają do ponoszenia pewnych ofiar na rzecz idei. Ofiary te są natury etycznej, a wyrażają się we wstrzeźliwości co do palenia, picia alkoholu i życia płciowego. Za oszczędzony grosz sportowiec kupuje ekwipunek, utrzymuje go w dobrym stanie, wnosi regularnie swoją składkę członkowską do klubu. Oczekuje się również od niego poszanowania władz klubu, a także innych władz sportowych oraz wydanych przez nich przepisów¹⁸.

W tekście Haliny Zdebskiej zamieszczone zostały pojęcia – wartości przypisywane uczestnikom igrzysk. Traktować je można tożsamo z wartościami osobowymi; są to: honor, piękno, radość, szacunek, przyjaźń. A także bycie człowiekiem honoru, rycerskim, zachowującym godność osobistą, pamiętającym o obowiązkach reprezentanta kraju¹⁹. Odpowiadając na pytanie, kim jest bohater sportowy, Autorka stwierdza, iż jest to ktoś, kto wzbudza uznanie za swoje mistrzostwo, odznacza się pewnymi wartościami osobo-

¹⁶ J. Lipiec, *Duch sportu*, Kraków 1980, s. 204–206.

¹⁷ Tamże, s. 34 i n.

¹⁸ W. Zmajdowski, *Nieco o wychowaniu sportowym*, „Stadion” 35 (1924), s. 3.

¹⁹ H. Zdebska, *Bohater sportowy: studium indywidualnego przypadku Bronisława Czecha (1908–1944)*, Kraków 1996, s. 123 n.

wymi – męstwem i ofiarnością dla innych, dzielnością, nieustraszonnością, wytrwałością w ciężkiej sytuacji, odpornością psychofizyczną, siłą woli, a także umiejętnością pokonywania trudności zewnętrznych (sprzętu, własnego ciała) i wewnętrznych (leżących w psychice zawodnika)²⁰.

Wyszczególnione wartości natury psychicznej, fizycznej, społecznej, wolicjonalnej wymagają determinacji i zawziętości osoby, która nie tyle wykazuje chęć ich posiadania, ale realizuje i aktualizuje je w konkretnych zachowaniach i sytuacjach życiowych.

Według Zofii Żukowskiej, jakość życia zawodnika zależy w dużej mierze od wartości wiążących się z jego osobowością i aspiracjami. Istotne dla aktywności sportowej jest ukształtowanie poczucia własnej wartości, które jako wewnętrzny proces zachodzący w psychice człowieka może mieć znaczenie dla odporności psychicznej i przetrwania w ekstremalnych warunkach walki sportowej. Może być źródłem pozytywnych uczuć lub działać destruktywnie, przyjmując szkodliwe formy, na przykład w agresywnych zachowaniach. Cechy w wyglądzie i zachowaniu ludzi o wysokim poczuciu własnej wartości to: spokój i zrelaksowanie, zadbanie, energiczność i zdecydowanie, otwartość i pełnia ekspresji, pozytywne nastawienie i optymizm, niezależność, towarzyskość i chęć do współpracy, pewność siebie, praca nad własnym rozwojem, swoboda, poczucie dowartościowania i wewnętrzna mobilizacja²¹.

Dzięki walorom osobowym także uczniowie czynnie uprawiający sport lepiej przystosowują się do warunków życia szkolnego:

- reprezentują pozytywny stosunek do nauki szkolnej;
- nauka przebiega systematycznie;
- uczniowie pragną podwyższyć swoje wyniki w nauce;
- racjonalnie wykorzystują swój czas wolny;
- pełnią różnorodne funkcje społeczne;
- chętnie pomagają innym i biorą aktywny udział w życiu klasy;
- mają wysoką pozycję społeczną wśród rówieśników²².

Jest w tych kilku powyższych punktach zawarty obraz człowieka stadionu olimpijskiego. Podobnie bowiem do sylwetki ucznia zaangażowanego w życie sportowe przedstawia się sylwetka człowieka, który aktywnie uczestniczy w różnych formach sportowych, w tym także organizowanych imprezach sportowych, uniwersjadach czy zawodach.

²⁰ Tamże, s. 127.

²¹ Z. Żukowska, *Poczucie własnej wartości a zachowania agresywne w sporcie*, w: Z. Dziubiński (red.), *Sport a agresja*, Warszawa 2007, s. 212.

²² D. Węgleńska, *Przystosowanie szkolne uczniów czynnie uprawiających sport*, w: T. Rychta (red.), *Sport a wszechstronny rozwój osobowości człowieka*, Warszawa 1983, s. 211, 216.

Zakończenie

Zakończeniem niniejszego tekstu niech będzie wskazanie najważniejszych wartości osobowych, jakie w świecie sportu wydają się być niezbędne; bez których zawodnik nie może być odpowiedzialny za swój wzrost w kierunku dobra i piękna oraz za rozumne stawianie się dobrym i pięknym człowiekiem.

W pojęciu *kalos kagathos* mieszczą się wartości osobowe. Są nimi – wg Andrzeja Tyszki²³:

- zdolność koncentracji i odporność nerwowa, sprawność organów zmysłów, szybkość decyzji i orientacji (związane z kształtowaniem cech psychicznych);
- odwaga, aktywny stosunek do trudności, silna wola, stanowczość, ambicja (dotyczą formowania cech charakteru);
- mistrzostwo, kunszt i finezja sportowca (działania o charakterze perfekcjonistycznym);
- autoafirmacja i samopotwierdzenie – poczucie znaczenia własnej osoby (wiąże się ze zwalczaniem własnych słabości).

Ponadto wartościami szczególnie niezbędnymi wśród sportowców są:

- wartości związane z rozwojem cech fizycznych – na przykład wysiłek sportowy, który w specyficzny sposób zaspokaja ludzką organiczną potrzebę aktywności ruchowej, potrzebę równą zaspokajaniu głodu, snu, oddychania i słońca, stanowiąc bodziec wszechstronny, intensywny i kształtujący (w przeciwieństwie na przykład do jednostronności pracy);
- wartości dotyczące rozwoju psychofizycznego – odporność na warunki otoczenia, dbałość o budowę ciała i dyspozycje: siłę, szybkość, zwinność, wytrzymałość, precyzję, koordynację ruchów, lepsze przystosowanie się²⁴.

Wartości osobowe człowieka czynnie zaangażowanego w działania sportowe wpływają w dużej mierze ze stopnia uznania przez niego swej własnej wartości jako osoby. Wiedząc, kim jest, jakie wartości sobą prezentuje, jakie są jego mocne strony, ale też będąc świadom swych ułomności, staje się tym samym gotowy do walki z przeciwnościami i zdolny do przeczekania sytuacji patowych. Osoba taka pozytywnie postrzega rzeczywistość, jest w dużym stopniu samodzielna i konsekwentnie realizuje swe zamierzenia. Sportowiec, mający duże poczucie własnej wartości, jest nie tylko człowiekiem pogodnym i otwartym, o dużych walorach osobowych, ale także staje na wysokości zadań, które na polu sportowym od niego się egzekwuje.

²³ A. Tyszka, *Olimpia i akademia*, Warszawa 1970, s. 149.

²⁴ Tamże, s. 149 n.

***Kalos Kagathos* – on Personal Values in Sport (Summary)**

An object of the reflection in herein text is the reference to constitutive values of good and beauty in sport, as well as personal values in general. A specific nature of a man is described here: will by which a man controls his reactions, attitudes and efforts in execution of some goals and actions. It is represented by courage, persistence and consequence. It is therefore the grounds and enables reaching the values by a person who faces internal or external obstacles on its way. Raising the issue of personal values, in particular in reference to young sportsmen, one cannot omit the term of fair play. In general the rule defines the struggle for victory but not at all costs, unquestionable referee judgments, honesty, immediacy and maintenance of unbroken, law-abiding attitude in case where others do not follow the fair play requirements. A contestant must then be distinguished by respect for team colleague despite the win or loss and recognition of him or her as a essential partner in achieving overriding sport ideals, respect for a referee represented by the strive to cooperation during competition and afterwards. Personal values of a man actively involved in sport undergoings result from the level of recognition of self-esteem as a person. Knowing his or her own, represented values, pros nut also awarnes of cons a person becomes ready for a fight against obstacles and capable of withstanding stalemate situations. Such person would perceive reality from the bright side and is independent to the large extend, as well as executes own goals. A sportsman – as presented in the text – with considerable level of self-esteem is not only a cheerful and an open man but also a man of substantial personal values, as well as meets the requirements defined by the sports arena.

Keywords: personal values; the physical fitness; Olympics.

Kalos kagathos, czyli o wartościach osobowych w sporcie (Streszczenie)

Przedmiotem refleksji w niniejszym tekście jest odniesienie do konstytutywnych wartości dobra i piękna w sporcie, a także wartości osobowych w ogóle. Opisana jest tu swoista dyspozycja człowieka: wola, dzięki której reguluje on swoje zachowania, postawy i wysiłki w celu realizacji pewnych zamierzeń i działań. Jej wyrazem jest odwaga, wytrwałość, konsekwencja. Stanowi zatem podłoże i czyni możliwym osiąganie wartości przez osobę, która na swej drodze życiowej napotyka wewnętrzne lub zewnętrzne przeszkody. Poruszając problematykę wartości osobowych, zwłaszcza w odniesieniu do młodych sportowców, nie sposób pominąć pojęcia *fair play*. Zasada ta określa w powszechnym rozumieniu walkę o zwycięstwo,

lecz nie za wszelką cenę, bezdyskusyjne przyjmowanie orzeczeń sędziowskich, uczciwość, bezpośredniość oraz zachowanie nieugiętej, praworządnej postawy nawet w wypadku, gdy inni nie przestrzegają wymagań *fair play*. Zawodnik musi zatem odznaczać się szacunkiem dla kolegów z zespołu, szacunkiem dla przeciwnika niezależnie od tego, czy się wygrywa, czy też przegrywa i uznaniem go, jako niezbędnego partnera w osiąganiu nadrzędnych ideałów sportu, szacunkiem dla sędziego, okazywanym w dążeniu do współpracy z nim w czasie zawodów i poza nimi. Wartości osobowe człowieka czynnie zaangażowanego w działania sportowe wpływają w dużej mierze ze stopnia uznania przez niego swej własnej wartości jako osoby. Wiedząc, kim jest, jakie wartości sobą prezentuje, jakie są jego mocne strony, ale też będąc świadom swych ułomności, staje się tym samym gotowy do walki z przeciwnościami i zdolny do przeczekać sytuacji patowych. Osoba taka pozytywnie postrzega rzeczywistość, jest w dużym stopniu samodzielna i konsekwentnie realizuje swe zamierzenia. Sportowiec – co zostało w tekście ukazane – mający duże poczucie dowartościowania jest nie tylko pogodnym człowiekiem i otwartym, o dużych walorach osobowych, ale także staje na wysokości zadań, które na polu sportowym od niego się egzekwuje.

Słowa kluczowe: wartości osobowe; sprawność fizyczna; igrzyska olimpijskie.

